DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.8(181).27
УДК 378:796.071.4

Марамуха Н.П.
аспірантка кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя
https://orcid.org/0000-0001-8966-3529

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО НАДАННЯ ДОЛІКАРСЬКОЇ ДОПОМОГИ

Стаття присвячена проблематиці формування готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги в умовах освітнього процесу закладу вищої освіти. Готовність до надання долікарської допомоги представлена як професійна якість, що забезпечує відповідність майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту вимогам професійної діяльності в ситуаціях виникнення травм і невідкладних станів у спортсменів і споживачів фізкультурно-спортивних послуг. На основі аналізу наукових джерел, доведено, що питання підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги розроблено недостатньо. На цій основі зроблено висновок про доцільність проведення наукового дослідження, спрямованого на перевірку ефективності інноваційних підходів і засобів навчанню студентів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» діям у ситуаціях виникнення травм і невідкладних станів у процесі професійної діяльності. Описано дослідну роботу з перевірки ефективності інноваційних методичних напрацювань з підготовки здобувачів освіти до надання долікарської допомоги у професійній діяльності. Зокрема, дана характеристика: залежній і незалежній змінним; експериментальній і контрольній вибіркам; дизайну дослідження; методам збору даних, серед яких тест знань, ситуативні завдання, імітаційні завдання по наданню долікарської допомоги в типових ситуаціях спортивної діяльності). Висвітлено результати дослідної роботи в експериментальному та контрольному закладах вищої освіти. Представлено кростабуляцію даних і гістограми їхнього розподілу, результати порівняння даних за критерієм Манна-Уїтні. На основі інтерпретації результатів дослідної роботи сформульовано висновок про ефективність авторських методичних напрацювань у контексті формування у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту готовності до надання долікарської допомоги.

Ключові слова: *готовність, бакалаври фізичної культури і спорту, дослідження, критерії, показники, засоби оцінювання, долікарська допомога.*

Maramukha Natalia Results of research work on forming the readiness of future bachelors of physical culture and sports to provide pre-medical care. *The article is devoted to the problem of forming the readiness of future bachelor's of physical culture and sports to provide pre-medical care in the conditions of the educational process of a higher education institution. Readiness to provide pre-medical care is presented as a professional quality that ensures the compliance of future bachelor's of physical culture and sports with the requirements of professional activity in situations of injuries and emergencies in athletes and consumers of physical culture and sports services. Based on the analysis of scientific sources, it has been proven that the issue of preparing future bachelor's of physical culture and sports to provide pre-medical care is insufficiently developed. On this basis, a conclusion was made about the expediency of conducting a scientific study aimed at checking the effectiveness of innovative approaches and means of teaching students of the specialty 017 "Physical culture and sports" actions in situations of injuries and emergencies in the course of professional activity. The research work on checking the effectiveness of innovative methodological developments in training students to provide pre-medical assistance in professional activities is described. In particular, this characteristic is: dependent and independent variables; experimental and control samples; research design; methods of data collection, including a knowledge test, situational tasks, simulation tasks for providing pre-medical assistance in typical situations of sports activities). The results of research work in experimental and control institutions of higher education are highlighted. Cross-tabulation of data and histograms of their distribution, results of data comparison according to the Mann-Whitney test are presented. On the basis of the interpretation of the results of the research work, a conclusion was formulated about the effectiveness of the author's methodical studies in the context of the formation of the readiness of future bachelors of physical culture and sports to provide pre-medical care.*

Keywords: *readiness, bachelors of physical culture and sports, research, criteria, indicators, assessment tools, pre-medical care.*

Постановка проблеми. Професійна діяльність фахівця в галузі фізичної культури і спорту пов'язана з необхідністю реагування на ситуації, що виникають внаслідок фізичної активності, і часто супроводжується ризиком травм та невідкладних станів. Зважаючи на це, готовність до надання долікарської допомоги є однією з ключових професійних компетентностей, яку повинні мати майбутні бакалаври фізичної культури і спорту. Однак, незважаючи на визнання важливості цієї компетентності, сучасні освітні програми не завжди забезпечують достатній рівень підготовки студентів до надання ефективної долікарської допомоги в екстремальних ситуаціях.

Актуальність проблеми підвищення рівня готовності майбутніх фахівців до надання долікарської допомоги обумовлена тим, що в процесі професійної діяльності їм доводиться стикатися з різноманітними травмами та невідкладними станами, що потребують негайного реагування. Відповідно, розвиток ефективних методичних підходів та

засобів навчання, які сприяють формуванню цієї готовності, є одним з пріоритетних завдань сучасної освіти у сфері фізичної культури і спорту. У зв'язку з цим постає необхідність розробки та впровадження інноваційних освітніх технологій, спрямованих на формування у студентів необхідних знань, навичок і вмінь для надання долікарської допомоги в умовах професійної діяльності. Це дослідження має на меті заповнити існуючі прогалини та підвищити ефективність підготовки майбутніх фахівців шляхом впровадження нових методичних підходів у навчальний процес.

Особливістю професійної діяльності фахівця галузі «Фізична культура і спорт» є те, що йому часто доводиться стикатися із необхідністю надання долікарської допомоги у ситуаціях, пов'язаних із руховою активністю спортсменів та осіб, які займаються фізичною культурою [5; 6]. Зважаючи на сказане, підготовка до ефективних дій у таких ситуаціях має виступати пріоритетним завданням вищої школи.

Для удосконалення освітнього процесу у закладах вищої освіти в контексті формування у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту готовності до надання долікарської допомоги нами розроблено методичну систему, яка поєднувала сучасні засоби та інноваційні підходи до організації навчального процесу.

Вихідні положення для створення такої системи знайдено в наукових працях, у яких: розглянуто з наукової точки зору проблематику підготовки здобувачів освіти сфери фізичної культури і спорту до надання першої долікарської допомоги [1; 3; 4; 9]; висвітлено різні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту [2]. Також нашу увагу привертають навчальні видання, у яких розкриваються питання профілактики спортивного травматизму та надання спортсменам першої долікарської допомоги у разі одержання травм і невідкладних станах [7; 8].

Утім, в проаналізованих джерелах недостатня увага приділена експериментальній перевірці дієвості інноваційних програм формування у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту компетентностей з надання долікарської допомоги. Означене вказує на актуальність дослідження, спрямованого на підтвердження ефективності навчального процесу майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, організованого з використанням авторських засобів і методів формування готовності до надання долікарської допомоги при нещасних випадках і невідкладних станах.

Мета статті – висвітлити результатів дослідження, присвяченого формуванню готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги.

Методи дослідження*:* аналіз наукових джерел із наступним синтезом наукових положень; вимірювання результативної ознаки з використанням тестування, оцінки письмових відповідей, а також експертного оцінювання діяльності здобувачів освіти; дослідження за доекспериментальним планом; статистичні методи (кростабуляція даних, порівняння за критерієм Манна-Уїтні, аналіз гістограм).

Дизайн дослідження. Перш за все, схарактеризуємо дизайн дослідження, як комбінацію вимог щодо збору та аналізу даних, необхідних для досягнення його цілей. При цьому опишемо: залежну та незалежну змінні; вибірки; шкалу, у якій будуть представлені емпіричні дані; план дослідження; методи збирання експериментальних даних.

У нашому дослідженні залежною змінною (тобто такою, яка змінюється під впливом незалежної змінної) виступає готовність до надання долікарської допомоги, яку розуміємо як професійну якість, що забезпечує відповідність майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту вимогам професійної діяльності в аспекті дій в ситуаціях виникнення травм і невідкладних станів під час виконання професійних ролей і функцій. Вважаємо, що наявність такої готовності може бути оцінено через оцінювання здобувачів освіти за теоретичним, загально-практичним, спортивно-прикладним критеріями.

У нашому дослідженні незалежною змінною (тобто змінною, яка свідомо змінюється або обирається експериментатором з метою з'ясувати її вплив на залежну змінну) виступає навчальний процес в аспекті формування готовності до надання долікарської допомоги.

За нашим задумом, інноваційне формування готовності до надання долікарської допомоги у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту, має інтегрувати декілька етапів, що відрізняються між собою, перш за все, освітніми завданнями.

Першим є теоретичний етап, який співвідноситься з 1-м семестром. На цьому етапі формування готовності до надання долікарської допомоги асоційовано з нормативною дисципліною «Долікарська допомога у невідкладних станах». Завданням етапу є знайомство майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту з принципами базової підтримки життєдіяльності та надання допомоги потерпілим в екстрених ситуаціях до приїзду швидкої людьми без медичного досвіду та навичок. Також на цьому етапі відбувається навчання загальним алгоритмам дій у типових ситуаціях виникнення травм і невідкладних станів.

Другий етап – практичний, триватиме з 2-го по 4-й семестр. На цьому етапі має відбуватися засвоєння змісту модулів практичних спортивних дисциплін, які спрямовані не тільки на формування навичок надання долікарської допомоги при найбільш розповсюджених травмах і невідкладних станах у тому, чи іншому виді спорту, а й розкриттю контексту виникнення найбільш небезпечних ситуацій. Також на цьому етапі має бути приділено особливу увагу профілактиці травм, підготовці інвентарю та спортивних споруд і заходам безпеки під час проведення змагань і тренувань з окремих видів спорту.

Третій етап – прикладний, триватиме з 5-го по 8-й семестр. Цей етап асоціюється із неформальною освітою, а також виробничою практикою у закладах фізичної культури і спорту.

З метою перевірки припущення про ефективність навчального процесу на основі розроблених нами методичних засад, було визначено дві вибірки, які належали контрольному й експериментальному ЗВО. Кожна з вибірок складалася з 29-ти студентів 4-го курсу бакалаврату спеціальності 017 Фізична культура і спорт. При цьому вибірки були близькими за частотним розподілом статі респондентів.

Є підстави вважати, що за контингентом групи студентів, які брали участь у дослідженні, були типовими для закладів освіти, у яких здійснюють підготовку майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту. При цьому умови навчання

(кваліфікація науково-педагогічних працівників, матеріальна база тощо) в експериментальному та контрольному закладах були схожими.

Відмінності між групами полягали в тому, що в експериментальному ЗВО, формування компетентностей, пов'язаних із наданням долікарської допомоги, було продовжено і після засвоєння змісту дисципліни «Долікарська допомога у невідкладних станах». Зокрема, в освітній програмі експериментального ЗВО передбачено включення спеціальних модулів до практичних дисциплін, а також залучення студентів до неформальної освіти з цього напрямку. Також в у цій освітній програмі передбачено практикум з надання долікарської допомоги під час виробничої практики у 8-му семестрі.

Для перевірки ефективності авторських інновацій з формування у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту готовності до надання долікарської допомоги проведено дослідження за доекспериментальним планом для двох нееквівалентних груп з тестуванням після педагогічного впливу.

Вимірювання проводилися в обох групах на завершальній практиці наприкінці засвоєння студентами майже всього змісту освіти у 2024 р.

У відповідності до раніш обґрунтованих критеріїв, методами збору експериментальних даних стали: тест знань (кількість правильних відповідей); ситуативні завдання загального спрямування з розгорнутими письмовими відповідями (експертне оцінювання, бали); практичне завдання по наданню долікарської допомоги в ситуаціях, типових для обраного виду спорту з виконанням дій у парах або групі (експертне оцінювання, бали).

Відзначимо, що з метою нормування даних, отриманих з використанням визначених методів оцінювання, нами у 2022 р. було проведено пілотне дослідження на вибірці студентів спеціальності 017 Фізична культура і спорт запорізьких ЗВО (n=56).

Для стандартизації засобів оцінювання було обрано метод на основі визначення середнього арифметичного (m) і стандартного відхилення (σ). Межу низьких балів визначено на основі: m–⅔σ; межа високих балів – m+⅔σ. При такому способі нормування середньому рівню відповідало близько 50% результатів вибірки.

На основі отриманих у пілотному дослідженні даних встановлено наступні межі низького, середнього та високого рівнів за кожним показником:

– за теоретичним критерієм: низький – 0-34 балів; середній 35-66 балів; високий – 67-100 балів;

– за загально-практичним критерієм: низький – 0-47 балів; середній 48-73 бали; високий – 74-100 балів;

– за спортивно-прикладним критерієм: низький – 0-41 бал; середній 42-70 балів; високий – 71-100 балів.

Описана методика оцінювання рівню готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги забезпечила отримання експериментальних даних, представлені у порядковій шкалі.

Відповідно до специфіки цієї шкали для встановлення відмінностей між вибірками експериментального та контрольного ЗВО використано статистичний критерій Манна-Уїтні (U критерій), що являє собою непараметричну альтернативу t-критерію для незалежних вибірок.

Відзначимо також, що оцінювання готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги проводилося за окремими критеріями, без визначення загальної оцінки. Такий підхід вважаємо більш інформативним і точним в аспекті виявлення відмінностей в результативності освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основна частина дослідження була присвячена аналізу ефективності впроваджених методичних підходів з підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги. На першому етапі дослідження було визначено залежні та незалежні змінні, що впливають на готовність студентів до надання допомоги у надзвичайних ситуаціях.

Експериментальна програма навчання включала в себе як теоретичні, так і практичні модулі, що охоплювали широкий спектр ситуацій, з якими можуть стикатися фахівці у своїй професійній діяльності. Зокрема, навчальні завдання були спрямовані на формування у студентів комплексних знань щодо надання допомоги, включаючи алгоритми дій при травмах, серцево-легеневій реанімації, зупинці кровотеч та інших невідкладних станах.

Практична частина навчання проводилася в умовах, максимально наближених до реальних ситуацій, що дозволило студентам набути необхідних навичок у безпечному середовищі. Учасники дослідження були поділені на експериментальну та контрольну групи, що дозволило провести порівняльний аналіз результатів.

Таблиця 1 відображає порівняльні результати оцінювання рівня готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги. Дані представлені за трьома основними критеріями: теоретичний, загально-практичний, та спортивно-прикладний. Як видно з таблиці, студенти експериментального закладу вищої освіти (ЗВО) демонструють кращі результати за всіма критеріями в порівнянні зі студентами контрольного ЗВО. Зокрема, за теоретичним критерієм 34,48% студентів експериментальної групи досягли високого рівня знань, тоді як у контрольній групі цей показник складає лише 6,90%.

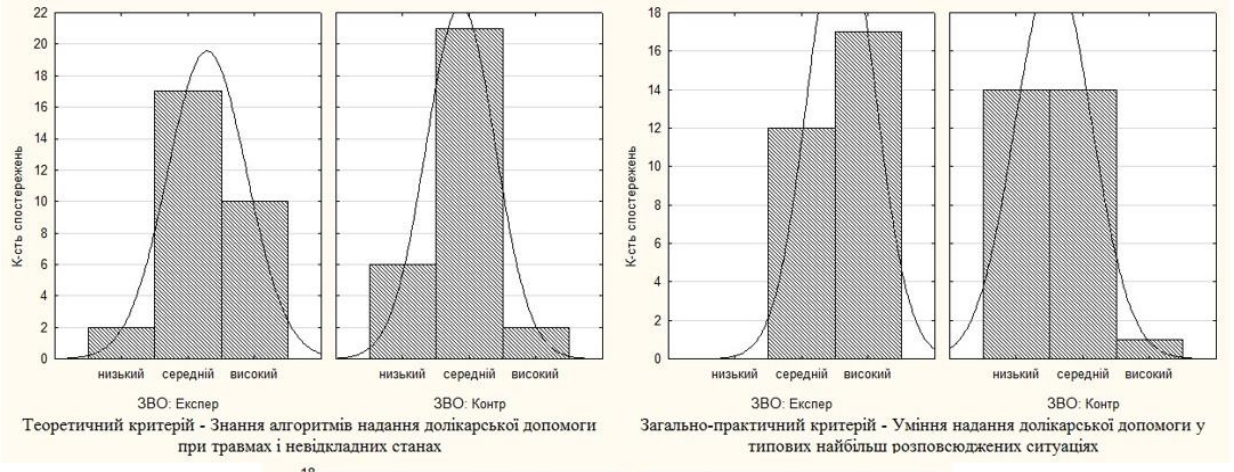
Аналогічна тенденція спостерігається і за загально-практичним критерієм, де 58,62% студентів експериментального ЗВО досягли високого рівня готовності, у порівнянні з лише 3,45% у контрольному ЗВО. Це свідчить про значну ефективність методичних підходів, використаних в експериментальному ЗВО. Таким чином, результати, представлені в таблиці, підтверджують ефективність впроваджених методик у формуванні готовності до надання долікарської допомоги у студентів експериментальної групи (табл. 1).

Таблиця 1

Результати оцінювання готовності до надання долікарської допомоги за визначеними критеріями і показниками у студентів експериментального та контрольного ЗВО

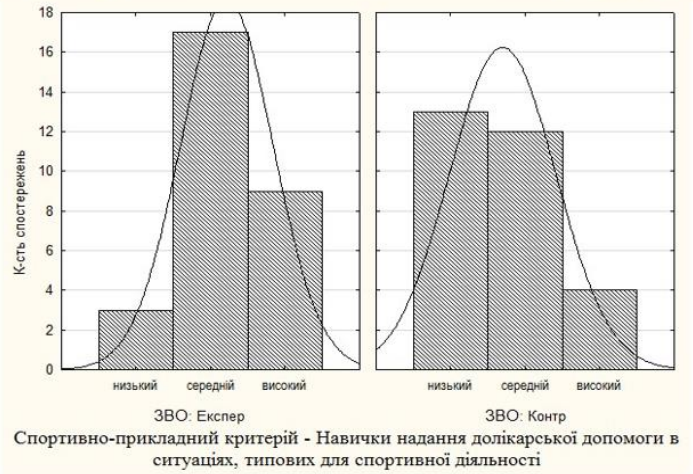
Вибірка	Стат. показник	Рівень		
		низький	середній	високий
Теоретичний критерій (показник – Знання алгоритмів надання долікарської допомоги при травмах і невідкладних станах)				
Експер. ЗВО	Частота	2	17	10
	%	6,90%	58,62%	34,48%
Контр. ЗВО	Частота	6	21	2
	%	20,69%	72,41%	6,90%
Загально-практичний критерій (показник – Уміння надання долікарської допомоги у типових найбільш розповсюджених ситуаціях)				
Експер. ЗВО	Частота	0	12	17
	%	0,00%	41,38%	58,62%
Контр. ЗВО	Частота	14	14	1
	%	48,28%	48,28%	3,45%
Спортивно-прикладний критерій (показник – Навички надання долікарської допомоги в ситуаціях, типових для спортивної діяльності)				
Експер. ЗВО	Частота	3	17	9
	%	10,34%	58,62%	31,03%
Контр. ЗВО	Частота	13	12	4
	%	44,83%	41,38%	13,79%

Наочно сформованість готовності до надання долікарської допомоги у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту у вибірках експериментального й контрольного ЗВО відображено на рис. 1.

Теоретичний критерій - Знання алгоритмів надання долікарської допомоги при травмах і невідкладних станах

Загально-практичний критерій - Уміння надання долікарської допомоги у типових найбільш розповсюджених ситуаціях

Спортивно-прикладний критерій - Навички надання долікарської допомоги в ситуаціях, типових для спортивної діяльності

Рис. 1. Порівняння готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту контрольного та експериментального ЗВО до надання долікарської допомоги за визначеними критеріями і показниками

Аналіз даних, представлених в таблиці 1 та рисунку 1, доводить, що між здобувачами освіти контрольного та експериментального ЗВО є відмінності у кількості студентів із високим та низьким рівнями готовності до надання долікарської допомоги. При цьому в контрольному ЗВО кількість студентів з високим рівнем цієї готовності помітно менше, ніж в експериментальному ЗВО.

Для перевірки умоглядного висновку про відмінності у групах, проведено порівняння отриманих даних за критерієм Манна-Уїтні для порівняння середніх рангів у вибірках, що дозволяє визначити наявність статистично значущих відмінностей між групами. Результати цієї перевірки наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння готовності студентів експериментального (n=29) та контрольного (n=29) ЗВО до надання долікарської допомоги за критерієм Манна-Уїтні

Показник	Сум. рангів Експ. ЗВО	Сум. рангів Контр. ЗВО	U	p-рів. U	Z	p-рів. Z
Знання алгоритмів надання долікарської допомоги при травмах і невідкладних станах	1002	709,5	274,5	**0,024***	**2,690**	**0,007***
Уміння надання долікарської допомоги у типових найбільш розповсюджених ситуаціях	1172	539,5	104,5	**0,001***	**5,272**	**0,001***
Навички надання долікарської допомоги в ситуаціях, типових для спортивної діяльності	1021	690,5	255,5	**0,011***	**2,786**	**0,005***

*Статистично достовірні відмінності

Результати аналізу показують, що за всіма трьома основними показниками (знання алгоритмів, уміння надання долікарської допомоги в типових ситуаціях, та навички надання допомоги в спортивних ситуаціях) існують статистично достовірні відмінності між експериментальною та контрольною групами. Зокрема, рівень значущості (p-рівень) за всіма показниками є меншим за 0,05, що вказує на високу ймовірність того, що отримані відмінності не є випадковими. Наприклад, за показником "Знання алгоритмів надання долікарської допомоги при травмах і невідкладних станах" p-рівень U становить 0,024, що підтверджує значущість відмінностей. Аналогічні висновки можна зробити і за іншими показниками.

Як бачимо, між студентами експериментального та контрольного ЗВО за всіма показником готовності до надання долікарської допомоги відзначено відмінність за критерієм Манна-Уїтні на рівні значущості $p<0,05$. Додатково звертаємо увагу на наявність статистично достовірних відмінностей за критерієм Фішера, що вказує на різницю між дисперсією вибірок.

Отримані результати свідчать про те, що студенти експериментального ЗВО демонструють значно кращу готовність до надання долікарської допомоги в порівнянні зі студентами контрольного ЗВО. Це підтверджує ефективність інноваційних методик, впроваджених у навчальний процес експериментального ЗВО.

Висновки. Отримані дані свідчать про те, що студенти, які навчалися за експериментальною програмою, демонструють вищий рівень готовності до надання долікарської допомоги порівняно з контрольною групою. Це підтверджується як результатами теоретичного тестування, так і оцінками практичних завдань, що вказує на ефективність запропонованого підходу. Загалом, результати дослідження підтверджують доцільність впровадження інноваційних методів навчання, спрямованих на підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців до надання долікарської допомоги в умовах професійної діяльності.

Таким чином, отримані експериментальні дані, дозволяють зробити висновок про те, що впровадження авторських методичних напрацювань в експериментальному ЗВО у контексті формування готовності до надання долікарської допомоги у професійній діяльності було ефективним.

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на розробку і впровадження додаткових інноваційних методик підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до надання долікарської допомоги. Важливим напрямом є також аналіз ефективності запропонованих методик у різних умовах професійної діяльності та їх інтеграція в навчальні програми інших спортивних спеціальностей.

Література

1.Бабаліч В.А., Маленюк Т.В. Тенденції та перспективи викладання дисципліни «Надання першої долікарської допомоги у процесі занять фізичною культурою та спортом». Young Scientist. 2021;11 (99):107-111. DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-24.

2.Буренко М. С. Комплексна оцінка професійних якостей майбутніх тренерів-викладачів як необхідна умова формування фахових компетенцій. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2011; 8 (18):217-224.

3.Жара Г. І., Білоус В. В. Проектування спеціальної підготовки до надання невідкладної допомоги в екстремальних видах спорту. Наука і освіта : наук.-практ. журнал. 2014; 8:72-77.

4.Зюзь, В. М., Бабич, Т. М., Балухтіна, В. В. Навчання студентів основам надання першої медичної допомоги. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2020; 3 (123):66-70. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).13

5. Марамуха Н. Формування у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту готовності до надання долікарської медичної допомоги як проблема фахової підготовки. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. Випуск 3К (147) 22. С. 257-261. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/42120

6. Марамуха Н. Перспективні концепти підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до надання долікарської допомоги. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, (7(180), 106-113. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.7(180).22.

7.Осіпов В.М. Спортивна медицина: навчальний посібник (для студентів напрямів підготовки 6.010201 «Фізичне виховання», 6.010203 «Здоров'я людини»). Бердянськ: БДПУ, 2013:215.

8.Русин, В., Павук, Ф., Дутко, О., Кишко, К., Настич, М. Застосування протоколу "MARCH" на етапі надання долікарської допомоги в умовах надзвичайних ситуацій. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Медицина. 2022: 70-76. DOI: https://doi.org/10.32782/2415-8127.2022.65.12.

9.Шапаренко, І. Є., Мироненко, С. Г. Теоретико-методичні аспекти викладання дисципліни «Лікарсько-профілактичний супровід у спортивній діяльності» в системі підготовки магістрів на факультетах фізичного виховання педагогічних закладів вищої освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2023;7(167):179-185. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.7(167).3714.

References

1. Babalich V.A., Malenyuk T.V. (2021). Tendentsiyi ta perspektyvy vykladannya dystsypliny «Nadannya pershoyi dolikars'koyi dopomohy u protsesi zanyat' fizychnoyu kul'turoyu ta sportom». Young Scientist. No 11 (99). 107-111. DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-24.

2. Burenko M. S. (2011). Kompleksna otsinka profesiynykh yakostey maybutnikh treneriv-vykladachiv yak neobkhidna umova formuvannya fakhovykh kompetentsiy. Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi. № 8 (18). S. 217-224.

3. Zhara H. I., Bilous V. V. (2014). Proektuvannya spetsial'noyi pidhotovky do nadannya nevidkladnoyi dopomohy v ekstremal'nykh vydakh sportu. Nauka i osvita : nauk.-prakt. zhurnal. № 8. S. 72-77.

4. Zyuz', V. M., Babych, T. M., Balukhtina, V. V. (2020). Navchannya studentiv osnovam nadannya pershoyi medychnoyi dopomohy. Naukovyy chasopys Ukrayins'koho derzhavnoho universytetu imeni Mykhayla Drahomanova. №3 (123). S. 66-70. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).13

5. Maramukha N. (2022). Formuvannya u maybutnikh bakalavriv fizychnoyi kul'tury i sportu hotovnosti do nadannya dolikars'koyi medychnoyi dopomohy yak problema fakhovoyi pidhotovky. Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriya № 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury (fizychna kul'tura i sport): zb. naukovykh prats' / Za red. O. V. Tymoshenka. Kyyiv : Vydavnytstvo NPU imeni M.P. Drahomanova, Vypusk 3K (147) 22. S. 257-261. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/42120

6. Maramukha N. (2024). Perspektyvni kontsepty pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv z fizychnoyi kul'tury ta sportu do nadannya dolikars'koyi dopomohy. Naukovyy chasopys Ukrayins'koho derzhavnoho universytetu imeni Mykhayla Drahomanova, (7(180), 106-113. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.7(180).22.

7. Osipov V.M. (2013). Sportyvna medytsyna: navchal'nyy posibnyk (dlya studentiv napryamiv pidhotovky 6.010201 «Fizychne vykhovannya», 6.010203 «Zdorov"ya lyudyny»). Berdyans'k: BDPU, 215 s.

8. Rusyn, V., Pavuk, F., Dutko, O., Kyshko, K., Nastych, M. (2022). Zastosuvannya protokolu "MARCH" na etapi nadannya dolikars'koyi dopomohy v umovakh nadzvychaynykh sytuatsiy. Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya Medytsyna. S. 70-76. DOI: https://doi.org/10.32782/2415-8127.2022.65.12.

9. Shaparenko, I. YE., Myronenko, S. H. (2023). Teoretyko-metodychni aspekty vykladannya dystsypliny «Likars'ko-profilaktychnyy suprovid u sportyvniy diyal'nosti» v systemi pidhotovky mahistriv na fakul'tetakh fizychnoho vykhovannya pedahohichnykh zakladiv vyshchoyi osvity. Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury (fizychna kul'tura i sport). 7(167). S. 179-185. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.7(167).3714.